

İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının (2018-2024) Karşılaştırmalı Analizi

The Comparative Analysis Of Primary School Life Science Curriculum (2018-2024)

Emrah KÖSEOĞLU^{1*} Kazım ŞAHİN²

¹Harran üniversitesi, Viranşehir MYO, Şanlıurfa-Türkiye ² Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara-Türkiye

ÖZ

Eğitim sistemlerinde bireye doğayı, insanı, toplumu ve yaşama dair şeyleri öğretmeye çalışan bazı dersler bulunur. Türkiye'deki bu derslerden birinin Hayat Bilgisi olduğu söylenebilir. Çünkü Hayat Bilgisi dersi, bireylere temel düzeyde bilgi, beceri ve davranışlar kazandırarak yaşamlarını kolaylaştıran ve onları hayata hazırlayan yaşamsal bir derstir. Hayat Bilgisi dersi, Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ilkökul programları içerisinde hep yer almıştır. Ancak toplumsal alanda yaşanan değişim ve gelişmeler eğitim programlarını gözden geçirmeye, geliştirmeye ya da değiştirmeye zorlamaktadır. Bu doğrultuda Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarında da ihtiyaçlar çerçevesinde belirli aralıklarla değişikliklere gidilmiştir. Ayrıca Türkiye'de 2023 ve 2024 yıllarında 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli adı altında kapsamlı bir program geliştirme çalışması yürütülmüş ve geliştirilen programlar uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda değiştirilen ve uygulamaya konulan programlardan biri de Hayat Bilgisi dersi öğretim programıdır. Bu sebeple yapılan bu çalışmada Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarında yaşanan değişiklikleri ve gelişmeleri tespit etmek amaçlanmıştır. Çünkü yeni programlardaki değişikliklerin bilinmesi eğitimin tüm paydaşları ve bu alanda çalışan akademisyenler için kolaylıklar sağlayacaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. 2018 ve 2024 programları veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Veri analizinde betimsel analizden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda programlar arasında biçimsel olarak benzerlik ve farklılıklar olduğu, yeni programın geniş bir terminolojiye sahip olduğu, amaçlar, değerler, beceriler noktasında önemli değişikliklerin olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın sonuçları doğrultusunda programın uygulayıcılara etkin bir şekilde tanıtılması, yeni programların hizmet-öncesi eğitimlere entegre edilmesi, programa yönelik tutum, algı, yeterlikleri belirlemeye yönelik araştırmalar yapılması hususunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hayat bilgisi, ilkökul, öğretim programı, program analizi

ABSTRACT

In education systems, there are some courses that try to teach the individual about nature, human, society and life. It can be said that one of these courses in Turkey is Life Science. Because the Life Science course is a vital course that facilitates individuals' lives and prepares them for life by providing them with basic knowledge, skills and behaviours. Life Science course has always been included in primary school curriculums in Turkey since the first years of the Republic. However, changes and developments in the social field force curricula to be reviewed, developed or changed. In this direction, changes have been made in the curricula of the Life Science course at certain intervals within the framework of needs. In addition, a comprehensive curriculum development study was carried out in Turkey in 2023 and 2024 under the name of 2024 Turkish Century Education Model and the developed curriculums were put into practice. In this context, one of the curriculums changed and put into practice is the Life Science course curriculum. For this reason, in this research, it is aimed to determine the changes and developments in the Life Science course curriculum. Because knowing the changes in the new curriculums will provide convenience for all stakeholders of education and academicians working in this field. Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. 2018 and 2024 curriculums were used as data. Descriptive analysis was used in data analysis. As a result of the research, it was determined that there are formal similarities and differences between the curriculums, the new curriculum has a wide terminology, and there are important changes in terms of aims, values and skills. In line with the results of the research, suggestions were made to effectively introduce the curriculum to practitioners, to integrate the new curriculums into pre-service training, to conduct research to determine attitudes, perceptions and competencies towards the curriculum.

Keywords: Life science, primary school, curriculum, curriculum analysis

ÖNEÇIKANLAR/HIGHLIGHTS

- 2024 HBDÖP Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında geliştirilmiştir.
- 2024 HBDÖP'nda amaçlar, içerik, öğrenme-öğretme süreci, beceriler, değerler noktasında önemli değişiklikler olmuştur.
- 2024 programı geniş bir terminolojiye sahiptir.

*Sorumlu Yazar / Corresponding author: Öğr. Gör. Dr. Emrah KÖSEOĞLU

E-mail: e.koseoglu21@gmail.com

Adres: Harran Üniversitesi, Viranşehir MYO, Şanlıurfa-Türkiye

Geliş/ Received: 29/09/2024

Kabul/Accepted: 25/10/2024

Atıf/Cite as: Köseoğlu, E. ve Şahin K. (2024). İlkokul hayat bilgisi dersi öğretim programlarının (2018-2024) karşılaştırmalı analizi.

Journal of Social Perspective Studies, 1(2), 71-85. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13988232>

Creative Commons License JSPS offers members open access to reach all published articles freely within the framework of "Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0)" license

1. Giriş

Toplumsal bir varlık olan insan, doğuştan itibaren çevresini tanıma ve anlama merakı içerisinde. Sahip olduğu bu merak, yaş ilerledikçe kendisini farklı şekillerde göstermeye başlar. Bazen sorular ve gözlemlerle bazense bizzat kendi tecrübeleriyle bu merakını gidermeye çalışır. Merakını gidermeye çalışmak için giriştiği her eylem aslında etrafında var olan şeylerin, gerçekleşen olayların anlamını bulma çabası ve arayışıdır. Ancak bu arayış sistemli ve programlı bir arayış değildir. Bu arayışın sistemli ve programlı bir hale dönüşümü ise formal eğitim sistemine dahil olmasıyla başlar. Çünkü formal eğitim sistemleri içerdiği derslerle bireyleri hem sosyalleştirir hem de yaşamı için gerekli temel düzeydeki bilgileri sunar. Bununla birlikte eğitim sistemlerinde doğayı, insanı, yaşamı ve yaşamın anlamını öğretmeye çalışan bazı dersler de bulunmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye eğitim sisteminde bu derslerin başında ilkokulun ilk üç yılındaki temel derslerden biri olan Hayat Bilgisi dersinin geldiği söylenebilir (Köseoğlu, 2023, s. 55).

Hayat Bilgisi dersi, ilkokulun ilk üç sınıfında yer alan, çocuklara evi, ailesi, yakın çevresi gibi konulardan yola çıkarak uygun yaşantılar oluşturan, kendilerini ve yaşadıkları çevreyi tanımalarına ve anlamlandırmalarına katkı sağlayan temel bir derstir (Kabapınar, 2012). Bunun yanı sıra Hayat Bilgisi dersinde sosyal ve doğa bilimlerine ait konular çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alınarak somutlaştırılmaya çalışılır (Baysal, 2006). Ayrıca bu dersin, çocukları iyi bir vatandaş ve insan olarak yetiştirmeleri için gerekli davranışları kazandırma, içindeki yaşadıkları çevreye adapte olmalarını sağlama gibi önemli işlevleri de vardır (Akınoğlu, 2002; Binbaşıoğlu, 2003). Hayat Bilgisi dersi bireylere temel düzeyde bilgi, beceri ve davranışlar kazandırmasının yanı sıra bireylerin yaşamını kolaylaştıran ve onları yaşama hazırlayan hayati bir derstir. Adı gibi yaşamsal bir ders ve yaşama ilişkin şeylerin bilgisidir (Sağlam, 2015, s. 2). Alanyazında Hayat Bilgisine ilişkin birçok tanım yer almaktadır (Türer, 1992; Akınoğlu, 2002; Binbaşıoğlu, 2003; Sabancı ve Şahin, 2005; Güteryüz, 2008; Kabapınar, 2009; Karabağ, 2009; MEB, 2009; Sönmez, 2010; Gültekin, 2015; Sağlam, 2015). Yapılan bu tanımlamalar incelendiğinde ortak noktanın Hayat Bilgisi dersinin yaşama dair bilgi beceri ve davranışların öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı mühver bir ders olduğu ortaya çıkmaktadır.

Temel eğitimin ilk üç sınıfında, öğretimin merkezinde olan Hayat Bilgisi dersi; öğrencinin temel ihtiyaçlarını ve yaşamını dikkate alarak doğal ve sosyal çevresiyle uyum kurmasını sağlayan, yaparak yaşayarak öğrenme yoluyla öğrenciye yaşamla ilgili yararlı bilgiler sunan ve bu bilgilerle donatan, öğrenciyi hayata ve bir üst öğrenim kademesine hazırlayan, öğrenci merkezli, disiplinler arası bir derstir (Tay ve Yıldırım, 2013). Önemli amaç ve işlevlere sahip olan Hayat Bilgisi dersinin Türkiye’de Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan itibaren ilkokul müfredatları içerisinde yer aldığı görülmektedir. Cumhuriyet tarihinin ilk programı olan 1924 programında Hayat Bilgisi adında bir ders olmasa da bu dersin içeriğini oluşturan konulara başka dersler altında yer verilmiştir. Sonraki tüm programlarda ise (1926, 1936, 1948, 1968, 1998, 2005, 2009, 2015, 2018, 2024) Hayat Bilgisi ismiyle bir ders ve öğretim programı hep yer almıştır. Tüm öğretim programları gibi Hayat Bilgisi öğretim programı da yaşanan gelişim ve değişimlerden etkilenmektedir.

Değişim ve gelişim hayatın her alanında hızla devam etmektedir. Hiç şüphesiz içinde bulunduğumuz 21. yüzyıl değişim ve gelişimin çok hızlı olduğu, ihtiyaçların sürekli değiştiği bir dönemdir. Bu sebeple her alanda olduğu gibi eğitim alanında da bu değişim ve gelişimlere ayak uydurabilmek ve değişen ihtiyaçları karşılayabilmek için eğitim öğretim programlarında güncellemeler yapılmaktadır. Çünkü izlenen eğitim politikaları, benimsenen eğitim felsefeleri, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler, bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile öğrenme-öğretme kuram ve yaklaşımlarında yaşanan değişimler bireylerden beklenen rolleri değiştirmektedir. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda Türkiye’deki öğretim programlarında ilk defa 2005 yılında köklü değişikliklere gidilmiştir. Sonraki yıllarda ise izlenen eğitim politikaları ve ihtiyaçlara göre sürekli program güncellemeleri ve değişiklikleri yapılmıştır.

Türkiye’de 2023 ve 2024 yıllarında 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli adı altında kapsamlı bir program geliştirme çalışması yürütülmüştür. 2024 yılının ortalarına doğru tüm taslak programlar askıya çıkarılmış, değerlendirilmiş ve 2024-2025 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul edilmiştir. Bu kapsamda değiştirilen öğretim programlarından biri de ilkokul Hayat Bilgisi dersi öğretim programıdır. Bu sebeple değiştirilen bu programın önceki programla benzerlikleri ve farklılıklarının bilinmesi önemlidir. Çünkü yeni programın sahip olduğu içeriğin ve değişikliklerin bilinmesi eğitimin tüm paydaşları ve bu alanda çalışan akademisyenler için kolaylıklar sağlayacaktır. Bu doğrultuda yapılan çalışmanın amacı 2018 ve 2024 İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim programlarını karşılaştırmalı analiz ederek yapılan değişiklikleri tespit etmektir. Çalışmanın amacı doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. 2018 ve 2024 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarında (HBDÖP) biçimsel özellikler, temel yaklaşım ve program özellikleri ile özel amaçlar bölümleri nasıl yapılandırılmıştır?
2. 2018 ve 2024 HBDÖP’da programın yapısı ve programın uygulanmasına ilişkin esaslar nasıl yapılandırılmıştır?
3. 2018 ve 2024 HBDÖP’ da kazanımlar, beceriler, değerler nasıl yapılandırılmıştır?
4. 2018 ve 2024 HBDÖP’ da içerik boyutu (ünite/tema, öğrenme alanı vb.) nasıl yapılandırılmıştır?
5. 2018 ve 2024 HBDÖP’da öğrenme-öğretme süreci ve ölçme-değerlendirme boyutları nasıl yapılandırılmıştır?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma betimleyici bir çalışma olup nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesini kapsayan nitel bir araştırma yöntemidir. Eğitim alanı ile ilgili bir çalışmada ders kitapları, program yönergeleri vb. dokümanlar veri kaynağı olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.189-190). Bu kapsamda çalışmada İlkokul HBDÖP’leri doküman kullanılmıştır.

2.2. Araştırmanın Veri Kaynakları

Doküman incelemesi hem nitel hem de nicel çalışmalarda kullanılabilir. Doküman incelemesi kapsamında kitap, dergi, makale, yazılı kaynak, görsel, resim, film, videolar vb. materyaller veri olarak kullanılabilir. Bununla birlikte araştırılmak istenen olay, olgu ve durumlar hakkında bilgi içeren her türlü yazılı, çizili veya basılı materyal doküman incelemesi kapsamında ele alınabilir (Sönmez ve Alacapınar, 2011). Bu doğrultuda çalışmada veri kaynağı olarak 2018 ve 2024 İlkokul HBDÖP’leri kullanılmıştır. Çalışmada 2024 yılında kabul edilen ve 2024-2025 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanacak olan 2024 İlkokul HBDÖP ile Öğretim Programları Ortak Metni detaylı analiz edilmiş ve 2018 İlkokul HBDÖP’yle karşılaştırılmıştır. 2024 yılına ait program ve öğretim programları ortak metni MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın resmî web sayfasında öğretim programları bölümünden elde edilmiştir (<https://mufredat.meb.gov.tr>). 2018 HBDÖP ise daha önce araştırmacılar tarafından PDF formatında arşivlenmiş ve bu araştırma kapsamında kullanılmıştır. Bununla birlikte doküman incelemesi yöntemi kapsamında dokümana ulaşma, orijinaliği kontrol etme, dokümanları inceleme, dokümana ilişkin verileri analiz etme ve verileri kullanma gibi aşamalara da dikkat edilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veri kaynağı kullanılan 2018 ve 2024 İlkokul HBDÖP’lerinin seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örneklemeden yararlanılmıştır. Ölçüt örneklemede önceden

belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan durumlar çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu sebeple araştırma soruları doğrultusunda 2018 ve 2024 programları seçilmiştir. 2024 HBDÖP'nin önceden uygulanmış programlara kıyasla önemli değişiklikler barındırması, 2018 programının yakın tarihe kadar uygulanmış olması, 2024 İlkokul HBDÖP'de hem biçimsel hem de içerik açısından önemli değişikliklerin olması ölçüt olarak kabul edilmiştir. İki öğretim programından elde edilen veriler araştırmacılar tarafından araştırma soruları göz önünde bulundurularak oluşturulan "Karşılaştırmalı Program Analizi Formuna" işlenmiştir. Program analiz formu oluşturulurken program geliştirme ve sınıf eğitimi alanlarında uzman iki akademisyenin görüşlerine başvurulmuştur. Uzman görüşleri çerçevesinde araştırma soruları da göz önünde bulundurularak forma son hali verilmiştir. Elde edilen veriler araştırmacılar tarafından karşılaştırmalı olarak forma işlenerek analiz edilmiştir. Verilerin analizinde ise betimsel analizden yararlanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara ya da başlıklara göre özetlenip yorumlanabilir. Bunun yanı sıra betimsel analizde olay, olgu veya durumları çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacıyla sık sık doğrudan alıntılara yer verilmektedir. Betimsel analiz, çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verileri işleme, bulguları tanımlar ve yorumlama gibi aşamalardan oluşur (Şahin, 2015). Veri analizinden sonra ulaşılan bulgular karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

3. Bulgular

Bu bölümde araştırma soruları bağlamında elde edilen bulgular başlıklar halinde sunulmuştur. Bunun için 2018 ve 2024 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları (HBDÖP) detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca 2024 programları için yayınlanan "Öğretim Programları Ortak Metni" de bu kapsamda incelenmiş ve elde edilen veriler 2024 HBDÖP kapsamında değerlendirilmiştir.

3.1. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarındaki Biçimsel Özellikler, Temel Yaklaşım ve Program Özellikleri, Özel Amaçlar

Bu başlık altında araştırmanın ilk sorusu kapsamında 2018 ve 2024 HBDÖP'nün biçimsel özellikleri, benimsedikleri temel yaklaşım ve program özellikleri ile programın özel amaçları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

3.1.1. Biçimsel Özellikler

Araştırmanın ilk sorusu kapsamında 2018 ve 2024 HBDÖP'leri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Programın biçimsel özellikleri programda yer alan başlıklar, sayfa sayısı, forma ebadı ve kitap boyutu gibi özellikler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. 2018 ve 2024 HBDÖP'nün biçimsel özellikleri

Başlıklar	2018	2024
Programların Temel Yaklaşımı/Perspektifi	✓	✓
Programların Genel amaçları	✓	✓
Değerler	✓	✓
Yetkinlikler	✓	-
Öğretim Programlarında Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı	✓	✓
Bireysel Gelişim ve Öğretim Programları	✓	-
HBDÖP'nin Temel Yaklaşımı	✓	✓
HBDÖP'nin Özel Amaçları	✓	✓
HBDÖP'da Değerler	✓ (KÖK)*	✓ (EDE)**
HBDÖP'da Beceriler	✓	✓
HBDÖP'inin Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar	✓	✓

Programlar Arası Bileşenler	-	✓
İçerik Çerçevesi	-	✓
Öğrenme Kanıtları	-	✓
Öğrenme-Öğretme Yaşantıları	-	✓
Farklılaştırma	-	✓
HBDÖP'nin Yapısı	✓	✓
Öğrenme Alanı, Öğreme Çıktısı/Kazanımlar ve Süre Tablosu	✓	✓
HB Ders Kitabı Forma Sayıları ve Kitap Ebadı (aynı/ 19,5 cm-27,5 cm)	✓(13-17-15)	✓ 14-16, 13-15
Sınıf Düzeylerine Göre Öğrenme Çıktısı/Kazanımlar ve Açıklamaları	✓	✓
Sayfa Sayısı	30	88+ (Ortak metin-111)

*KÖK (kök değerler), **EDE (erdem-değer-eylem modeli)

Tablo 1 incelendiğinde, programlar arasında benzerlik ve farklılıkların olduğu görülmektedir. Programların temel yaklaşımı, genel amaçları, ölçme-değerlendirme, özel amaçlar, değerler, beceriler, uygulamaya yönelik hususlar, program yapısı, öğrenme alanları, kazanımlar/öğrenme çıktıları, sınıf düzeylerine göre kazanım/öğrenme çıktıları gibi genel başlıkların iki programda benzerlik gösterdiği söylenebilir. 2018 HBDÖP'de yer alan "yetkinlikler, bireysel gelişim ve öğretim programları" gibi başlıkların yeni programda olmadığı belirlenmiştir. 2024 HBDÖP'nde ise programlar arası bileşenler, içerik çerçevesi, öğrenme kanıtlar, öğrenme-öğretme yaşantıları ve farklılaştırma gibi yeni başlıklar mevcuttur. Ders kitabı forma sayılarının değiştiği, kitap ebadının ise aynı olduğu tespit edilmiştir. 2018 HBDÖP 30 sayfa iken yeni program ise ortak metinle birlikte 199 sayfadan oluşmaktadır.

3.1.2. Programlardaki Temel Yaklaşım ve Genel Özellikler

Arşatırmanın ilk sorusu kapsamında 2018 ve 2024 HBDÖP'lerinin benimsediği temel yaklaşımlar ve genel özellikleri de karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda iki programda da ilerlemeci ve yapılandırmacı eğitim felsefelerinin benimsendiği söylenebilir. Bunun yanı sıra 2018 HBDÖP'nde "değerler ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirme" nin hedeflendiği bu kapsamda değer ve yetkinlikler temelli bir yaklaşım ve özelliğin ön planda olduğu söylenebilir. 2024 Programları Ortak Metninde ise tüm programlar için "madde-mana, akıl-duygu, nefis-vicdan, insan-toplum ve zaman-mekân dengesini gözeterek akılsel, kalbisel ve zevkisel nesiller yetiştirme"nin hedeflendiği belirtilmektedir. 2024 HBDÖP'da ise yaklaşım olarak disiplinler arası bütüncül bir yaklaşımın esas alındığı ifade edilmektedir. Programlara ilişkin genel bazı özellikler ise Tablo 2'de özetlenmiştir.

Tablo 2. 2018 ve 2024 HBDÖP'lerine ilişkin genel özellikler

2018 HBDÖP	2024 HBDÖP
Değer ve yetkinlikler temelli,	Beceri temelli program anlayışı
Yapılandırmacı	Yapılandırmacı
Disiplinler arası	Disiplinler arası ve bütüncül yaklaşım
Süreç odaklı	Süreç odaklı
Öğrenci merkezli ve öğrenci katılımı	Öğrenci merkezli ve öğrenci aktifliği
Ünite temelli (6 Ünite)	Öğrenme alanları temelli (6 Öğrenme Alanı)
Kazanımlar söz konusu	Öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri
Kök değerler	EDE (erdem-değer-eylem) modeli
	Okul temelli planlama uygulaması

Tablo 2 incelendiğinde programlar arasında genel özelliklerle ilgili olarak benzerlik ve farklılıkların olduğu görülmektedir. Hem 2018 hem de 2024 HBDÖP’de beceri, yetkinlikler ve değerlerin ön planda olduğu söylenebilir. Bununla birlikte iki programda da yapılandırmacı anlayış, disiplinler arası yaklaşım, süreç odaklılık ve öğrenci merkezlik söz konusudur. Ancak programlar arasında bazı farklılıklar da mevcuttur. Bu noktada 2024 HBDÖP’ünün terminolojisinin değiştiği, yeni kavramların ve bazı yeniliklerin olduğu söylenebilir. 2018 HBDÖP’de içerik boyutunda üniteler söz konusu iken, yeni programda bunun yerini öğrenme alanları almıştır. 2018 HBDÖP’unun öğrencilere kazandırılması hedeflenen bilgi, beceri, değer ve davranış kümeleri kazanım olarak ifade edilirken yeni programda bu kavram yerine öğrenme çıktısı ve süreç bileşenleri terimleri kullanılmıştır. 2024 HBDÖP’de kök değerleri de kapsayan Erdem-Değer-Eylem (EDE) modeli benimsenmiştir. Ayrıca okul temelli planlama çalışmalarıyla öğretmenlere öğretim programlarını uyarlama imkânı tanınarak esneklik sağlanmıştır. Programdaki okul temelli planlama başlığı detaylı bir şekilde incelendiğinde bu uygulamanın “zümre öğretmenler kurulu tarafından kararlaştırılan etkinlikler (gözlem, araştırma-inceleme, sosyal faaliyetler, proje, okuma etkinlikleri vb.) için ayrılan süre olarak ifade edildiği görülmektedir. Bu noktada okul temelli planlama çalışmalarının öğretmene esneklik tanınmasının yanı sıra öğretim programını da tamamlayıcı ve destekleyici bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir.

3.1.3. Programların Özel Amaçları

Araştırmanın birinci sorusu kapsamında 2018 ve 2024 Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarında yer alan derse ilişkin özel amaçlar karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. 2018 ve 2024 HBDÖP’lerinde özel amaçlar

2018 HBDÖP	2024 HBDÖP
“HBDÖP ile temel yaşam becerilerine sahip, kendini tanıyan, sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren, yaşadığı toplumun değerlerini özümseyen, doğaya ve çevreye duyarlı, araştıran, üreten ve ülkesini seven bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır.”	“HBDÖP ile kendini ve çevresini tanıyan, sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren, ailenin önemini ve toplumun değerlerini özümseyen, yaşadığı yeri ve ülkesini seven, çevresine ve doğaya karşı duyarlı, bilim ve sanatı önemseyen, araştırmacı, üretken, millî bilince ve manevi değerlere sahip bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır”
1 “Kendini ve yaşadığı çevreyi tanır.”	“Fiziksel ve duygusal özelliklerini fark ederek kendilerini tanımaları,”
2 “Aile ve toplumun temel değerlerine sahip olur.”	“Aile bütünlüğünün ve ailenin toplumsal yaşam için önemini fark etmeleri,”
3 “Millî, manevi ve insani değerleri yaşantısal hâle getirir.”	“Millî ve manevi değerleri yaşamlarına yansıtılmaları,”
4 “Kişisel gelişimini sağlamak için yapması gerekenlerin farkında olur.”	“Kişisel alanların önemini kavramaları,”
5 “Kişisel bakım becerilerini geliştirir.”	“Yeteneklerini ve gelişime açık alanlarını keşfetmeleri”
6 “Sağlıklı ve güvenli yaşam sürme bilinci edinir.”	“Sağlıklı ve güvenli yaşam becerilerini kazanmaları,”
7 “Sosyal katılım becerisi kazanır.”	“İnsan ve çevre arasındaki ilişkileri keşfetmeleri,”
8 “Zamanı ve mekânı algılama becerisi edinir.”	“Çocuk olarak haklarını fark etmeleri ve sorumluluklarını yerine getirmeleri,”
9 “Kaynakları verimli kullanma becerisi geliştirir.”	“Trafik kurallarına uygun davranmaları,”

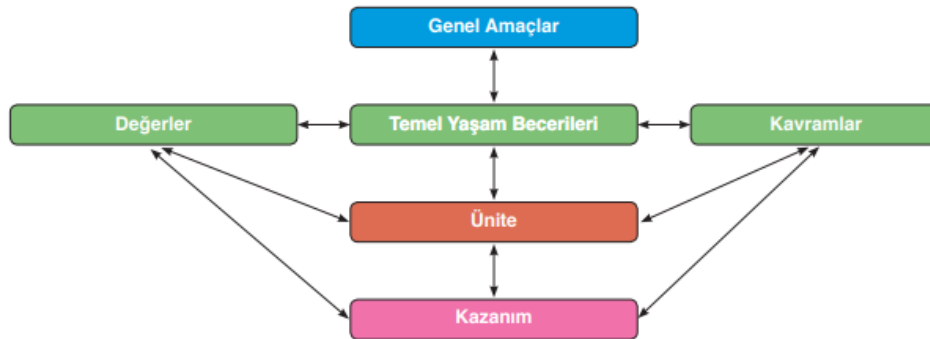
10	“Öğrenmeyi öğrenme becerisi kazanır.”	“Temel yaşam becerilerini geliştirmeleri,
11	“Temel düzeyde bilimsel süreç becerilerini kazanır.”	“Bilim, teknoloji ve sanatın insan hayatındaki yerini kavramaları,”
12	“Ülkesini sever, tarihî ve kültürel değerlerini yaşatmaya istekli olur.”	“Yakın çevrelerinden başlayarak ülkelerini ve dünyayı tanımaları,”
13	“Doğaya ve çevreye karşı duyarlı olur.”	“Sürdürülebilir çevre bilincini yaşamlarına yansıtmaları”
14	“Bilgi ve iletişim teknolojilerini amacına uygun olarak kullanır.”	“Okula uyum sağlamaları”
15		“Afet bilinci kazanmaları ve afetlerde yaşam becerilerini uygulamaları,”
16		“Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanmaları amaçlanmaktadır.”

Tablo 3 incelendiğinde 2018 ve 2024 HBDÖP’de özel amaçlarla ilgili kısımda ilk olarak yetiştirilmek istenen bireyin sahip olması gereken özelliklerin neler olduğunu belirten bir amaç cümlesi yer almaktadır. Her iki programda bu amaç cümleleri benzerlik göstermekle birlikte 2024 programında bu cümleye “bilim ve sanatı önemseyen” ifadesinin eklendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra 2018 HBDÖP’de 14; 2024 HBDÖP’de ise 16 özel amaç belirlenmiştir. 2024 HBDÖP’de özel amaçlar kapsamında önemli güncellemeler ve eklemeler yapıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda 2024 HBDÖP’e sürdürülebilir çevre, çocuk hakları, okula uyum, afet bilinci ve afetle yaşam, sanat, Türkçeyi etkili ve güzel kullanmaya yönelik özel amaçlar eklenmiştir. 2024 İlkokul HBDÖP’de belirgin olarak trafik kurallarına verilen önem gözlenmektedir. Nüfus artışına paralel olarak trafikteki araç sayısında yaşanan artış ve trafik kurallarının ihmal neticesinde trafik kazaları sayısının artması bunun muhtemel bir sebebi olabilir. Bunun yanı sıra Türkiye’nin bir deprem ülkesi olması, 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan deprem felaketlerinde vatandaşların ve ülkenin büyük bir zarar görmesi doğal afet bilinci ve afetle yaşam becerisinin küçük yaşlardan itibaren çocuklara kazandırılmasını gerekli kıldığı söylenebilir.

3.2. Programların Yapısı ve Uygulanmasına İlişkin Esaslar

3.2.1. Programların Yapısı

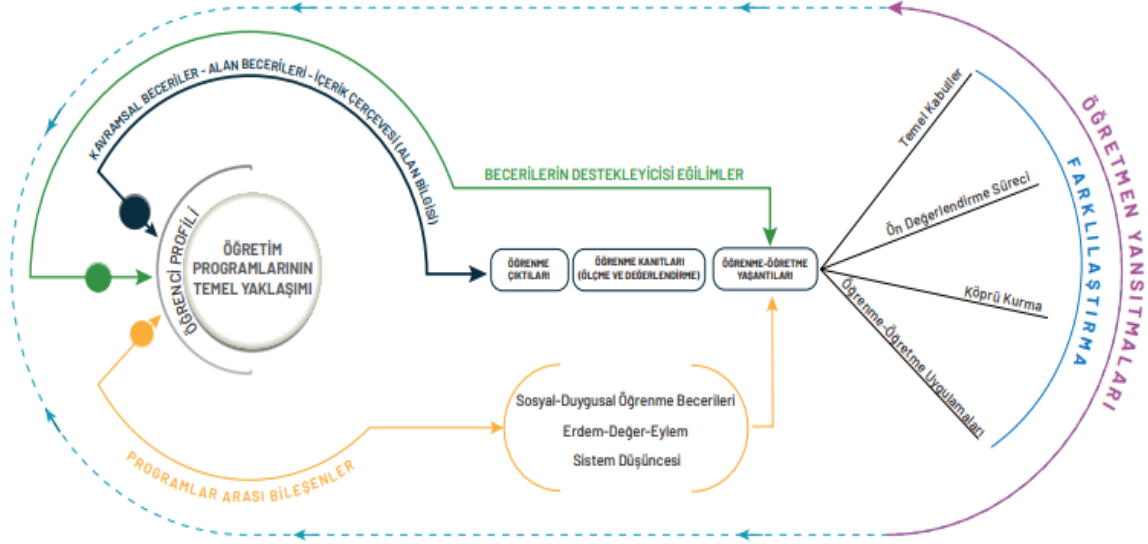
2018 ve 2024 HBDÖP’lerinde yer alan programın yapısı kısmı incelendiğinde 2018 programının içeriğinde Ünite Temelli Yaklaşımın esas alındığı belirtilmektedir. Bu kapsamda programın içeriğini “genel amaçlar, temel yaşam becerileri, değerler, kavramlar, ünite ve kazanımların” oluşturduğu görülmektedir. 2018 HBDÖP program yapısı Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. 2018 HBDÖP’ün program yapısı (MEB, 2018)

Şekil 1 incelendiğinde 2018 HBDÖP’de temel yaşam becerilerinin merkezde olduğu sade ve anlaşılır bir yapı söz konusudur. 2024 HBDÖP’de ise programın içerik yapısında öğrenme alanları

ve beceri temelli bir anlayışın yer aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra içerik yapısında yer alan başlıklar “öğrenme alanı, ders saati, alan becerileri, kavramsal beceriler, eğilimler, programlar arası bileşenler, disiplinler arası ilişkiler, beceriler arası ilişkiler, öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri, içerik çerçevesi, öğrenme kanıtları, öğrenme-öğretme yaşantıları farklılaştırma ve öğretmen yansıtılmaları” şeklindedir. 2024 HBDÖP program yapısı şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. 2024 HBDÖP'ün program yapısı (MEB, 2024)

Şekil 2 incelendiğinde 2024 HBDÖP program yapısının 2018 programına göre farklı başlıkların yer aldığı daha karmaşık bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. 2018 HBDÖP program yapısında program bileşenlerinin temel yaşam becerileri etrafında konumlandığı bir yapı söz konusudur. 2024 HBDÖP’de ise program bileşenleri arasında sıkı, karmaşık ve döngüsel bir ilişkinin olduğu program yapısı görülmektedir.

3.2.2. Uygulamaya İlişkin Esaslar

Programların uygulanmasına yönelik esaslar incelendiğinde 2018 HBDÖP’de 11; 2024 HBDÖP’de ise 16 maddelik dikkat edilecek hususlar belirlenmiştir. Özü itibarıyla iki programda da uygulamaya yönelik hususlar benzerlik göstermektedir. Ancak 2024 HBDÖP’de yer alan uygulamaya yönelik hususlarda yenilikler detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bu kapsamda 2024 programında yer alan farklılaştırma için “zenginleştirme veya destekleme bölümünde yer verilen uygulamalara ders kitaplarında yer verilmeyeceği, farklılaştırmaya yönelik tüm uygulamaların öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak öğretmenler tarafından planlanması ve yürütülmesi” önerilmiştir.

3.3. Programlardaki kazanımlar/öğrenme çıktıları, beceriler, değerler

Bu başlık altında araştırmanın üçüncü sorusu kapsamında 2018 ve 2024 HBDÖP’lerinde yer alan kazanım/öğrenme çıktıları, beceriler ve değerler karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Bu doğrultuda elde edilen bulgular başlıklar halinde sunulmuştur.

3.3.1. Programlardaki Kazanımlar/Öğrenme Çıktıları

2018 HBDÖP kapsamında öğrencilerin dersin sonunda kazanması beklenen bilgi, beceri, davranış ve tutumlar kazanımlar başlığı altında yer almıştır. Bu doğrultuda HBDÖP’de ilk üç sınıfta toplam 148 kazanıma yer verilmiştir. 2024 HBDÖP’de ise kazanım ifadesi yerine öğrenme çıktısı kavramı kullanılmıştır. Bununla birlikte öğrenme çıktısıyla ilişkili olarak süreç bileşenleri de yer almaktadır. Süreç bileşenleri, “öğrencilere öğrenme yaşantıları sonunda kazandırılması hedeflenen bilgi ve

beceriler” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2024, s.13). Bu kapsamda 2024 HBDÖP’ün ilk üç sınıfında 66 öğrenme çıktısı ve 97 süreç bileşeni yer almaktadır. Kazanım/öğrenme çıktılarına ait sınıf bazlı bilgiler Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. 2018 ve 2024 HBDÖP’de yer alan kazanım/öğrenme çıktıları

Sınıf	2018 HBDÖP/Kazanım	2024 HBDÖP/Öğrenme Çıktısı/Süreç Bileşeni (ÖÇ/SB)
1.sınıf	53 Kazanım kavrar.bulur..	23 ÖÇ ve 18 SBdüzenleyebilmekarar verebilme
2.sınıf	50 Kazanımaçıklar vb. ifadeler	23 ÖÇ ve 41 SBebilme vb. ifadeler
3.Sınıf	45 Kazanım	20 ÖÇ ve 38 SB

Tablo 4 incelendiğinde 2018 ve 2024 HBDÖP’lerde kazanım/öğrenme çıktılarıyla ilgili farklı kavramlar kullanıldığı görülmektedir. 2018 HBDÖP’de kazanım kavramı, 2024 programında ise bu kavram yerine öğrenme çıktısı ve süreç bileşenleri kavramları kullanılmıştır. 2018 HBDÖP’de kazanım cümleleri “..kavrar, bilir, bulur, açıklar, gözlemler vb” ifadelerle bitmektedir. 2024 programında ise süreç bileşenleri bu şekilde yer almaktadır. Yeni programda kazanım yerine kullanılan öğrenme çıktıları ise “..ebilme, tanyabilme, karşılaştırabilme, gözlemleyebilme” gibi ifadelerle sonlanmaktadır. Yeni programda öğrenme çıktısı sayısının önceki programdaki kazanımlara göre azaldığı söylenebilir. Ancak süreç bileşenleri öğrenme çıktıları bağlamında alt çıktılar/göstergeler olarak değerlendirilebileceği için kazanım sayısında bir artış olmuştur.

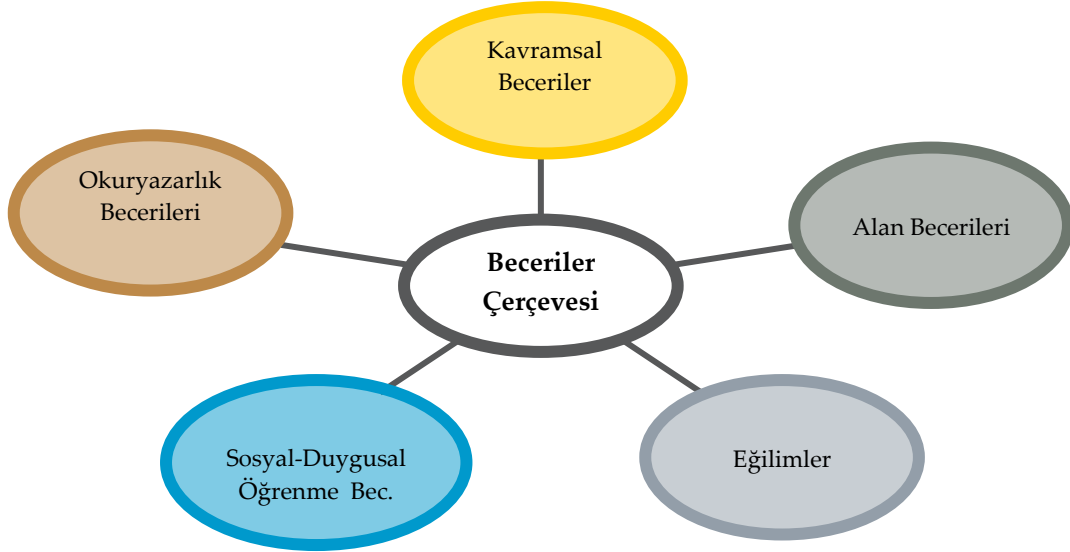
3.3.2. Programlardaki Beceriler

2018 HBDÖP’de temel yaşam becerileri başlığı altında 23 beceriye yer verilmiştir. Programda yer alan bu beceriler Tablo 5’de detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Tablo 5. 2018 HBDÖP’de yer alan beceriler

1. Araştırma	13. Kendini Koruma
2. Bilgi ve İletişim Teknolojilerini Kullanma	14. Kendini Tanıma
3. Değişim ve Sürekliliği Algılama	15. Kişisel Bakım
4. Dengeli Beslenme	16. Kurallara Uyuma
5. Doğayı Koruma	17. Mekânı Algılama
6. Girişimcilik	18. Millî ve Kültürel Değerleri Tanıma
7. Gözlem	19. Öz Yönetim
8. İletişim	20. Sağlığını Koruma
9. İş Birliği	21. Sorun Çözme
10. Karar Verme	22. Sosyal Katılım
11. Kariyer Bilinci Geliştirme	23. Zaman Yönetimi
12. Kaynakların Kullanımı	

2024 HBDÖP’de ise beceri gelişiminin; bilişsel, sosyal-duygusal, fiziksel ve ahlaki boyutları içeren bütüncül bir yapıda ele alındığı belirtilmektedir. Bu kapsamda 2024 HBDÖP’deki beceriler 2024 Programları Ortak Metnine göre düzenlenmiş ve bu beceriler 5 başlık altında sınıflandırılmıştır. Programdaki becerilere ilişkin bilgiler Şekil 3’de sunulmuştur.

Şekil 3. 2024 HBDÖP'deki beceriler çerçevesi

Şekil 3 ve 2024 Programları Ortak Metni incelendiğinde beceriler çerçevesi kapsamında yer alan her beceri sınıfında farklı becerilere yer almaktadır. Bu kapsamda kavramsal becerilere; temel beceriler (*okuma, yazma, sayma, ölçme vb. eylemleri içeren beceriler*), bütünleşik beceriler (*gözlemleme, çözümleme, sorgulama, bilgi toplama vb. süreç modellemesi gerektiren beceriler*) ve üst düzey beceriler (*karar verme, problem çözme, eleştirel düşünme gibi beceriler*) olmak üzere üç başlıkta yer verilmiştir. 2024 programları ortak metninde derslere özgü yapıları temsil eden alan becerileri kapsamında Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimler alanlarında beceriler belirlenmiştir. 2024 HBDÖP detaylı bir şekilde incelendiğinde programda Sosyal Bilimler Alan Becerileri (SBAB-17 tane) kapsamında 3 becerinin (*kanıta dayalı sorgulama ve araştırma, sosyal katılım, mekânsal düşünme*) yer aldığı görülmektedir.

2024 HBDÖP ile 2024 Programları Ortak Metninde yer alan ve beceriler çerçevesi kapsamında değerlendirilen başlıklardan biri de eğilimlerdir. Eğilim "bireyin sahip olduğu becerileri gerekli durumlarda niyet, duyarlılık, isteklilik ve değerlendirme öğeleri doğrultusunda nasıl kullandığı ile ilgili zihinsel örüntüler ve becerilerin eyleme dönüştürülmesinde ihtiyaç duyulan yatkınlık" olarak ifade edilmektedir (MEB, 2024). Bu kapsamda programlarda benlik, sosyal ve entelektüel eğilimler olmak üzere 3 başlıkta eğilimler yer almaktadır. 2024 HBDÖP incelendiğinde benlik (*merak, bağımsızlık, azim ve kararlılık, özyeterlik, özgüven*), sosyal (*empati, sorumluluk, güven, oyunseverlik*) ve entelektüel eğilimler (*açık fikirlilik, analitik düşünme, gerçeği arama, sistematik olma, soru sorma, eleştirel bakma ve özgün düşünme*) bağlamında 15 eğilimin yer aldığı görülmektedir.

2024 HBDÖP ile 2024 Programları Ortak Metnindeki beceri gruplarından biri de benlik, sosyal yaşam ve ortak/birleşik beceriler olmak üzere üç başlıkta sınıflandırılan sosyal-duygusal öğrenme becerileridir. 2024 HBDÖP detaylı bir şekilde incelendiğinde programda benlik (*öz düzenleme*), sosyal yaşam (*iletişim, iş birliği*), ortak/birleşik beceriler (*uyum*) kapsamında 4 sosyal-duygusal öğrenme becerisine yer verildiği görülmektedir. 2024 HBDÖP'nde okuryazarlık becerileri kapsamında tüm okuryazarlık becerilerine (*bilgi, dijital, finansal, görsel, kültür, vatandaşlık, veri, sürdürülebilirlik, sanat*) yer verildiği görülmüştür. Bu bulgular kapsamında 2024 HBDÖP'de çok sayıda becerinin yer aldığı ve programın beceri temelli bir anlayışı benimsediği görülmektedir. 2024 HBDÖP ve ortak metin incelendiğinde becerileri çerçevesi kapsamındaki becerilerin öğrenme çıktıları ve süreç bileşenlerinde karşılık bulduğu söylenebilir. Ancak programda okuryazarlık becerileri noktasında öğrenme çıktılarında vurgulanmayan örtük bir yaklaşımın benimsendiği belirtilmiştir.

3.3.3. Programlardaki Değerler

2018 programında değerler kapsamında 10 kök değere yer verilmiştir. 2024 HBDÖP’de ise EDE (erdem-değer-eylem) modeli kapsamında 20 değer yer almaktadır. Programlardaki değerler karşılaştırmalı olarak Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. 2018 ve 2024 HBDÖP’lerin yer alan değerler

2018 HBDÖP	2024 HBDÖP
Kök Değerler	EDE (Erdem-Değer-Eylem) Modeli
adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik	adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, özgürlük, aile bütünlüğü, duyarlılık, merhamet, estetik, temizlik, çalışkanlık, sağlıklı yaşam, mahremiyet, mütevazılık, tasarruf

Tablo 6 incelendiğinde 2018 ve 2024 HBDÖP’lerinde değerler bağlamında önemli değişiklikler olduğu görülmektedir. 2018 HBDÖP’nda yer alan on kök değerim dokuzu yeni programda da yer almıştır. Ancak 2024 HBDÖP’nda diğer tüm programlarda da benimsenen Erdem-Değer-Eylem (EDE) modeli kullanılmıştır. Bu model kapsamında bireylere değerler kazandırılarak istenen insan/birey profiline (yetkin ve erdemli insan) ulaşılması hedeflendiği söylenebilir. Çünkü değerler erdemli insan olmanın alt boyutları olarak görülmektedir. Bu model, insan ve onu çevreleyen adalet, saygı ve sorumluluk değerlerinin merkezde olduğu yirmi değerden oluşmaktadır. Yeni programda yer alan EDE modelinde on kök değer yanı sıra “özgürlük, aile bütünlüğü, duyarlılık, merhamet, estetik, temizlik, çalışkanlık, sağlıklı yaşam, mahremiyet, mütevazılık ve tasarruf” gibi değerler de yer almaktadır. Bu model aracılığı ile nihai olarak bireylere değerler kazandırılarak “huzurlu insan, huzurlu aile ve toplum ile yaşanabilir bir çevre”nin oluşturulması amaçlandığı ifade edilmektedir.

3.4. Programlardaki İçerik Boyutu

Araştırmanın dördüncü sorusu kapsamında program içerikleri detaylı bir şekilde incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. 2018 ve 2024 HBDÖP’de içerik boyutu

Ünite	2018 HBDÖP			2024 HBDÖP			
	Kazanım ve Süre			Öğrenme Alanı	Öğrenme Çıktısı ve Süre		
	1.sınıf	2.sınıf	3.sınıf		1.sınıf	2.sınıf	3.sınıf
Okulumuzda Hayat	17/46	11/32	10/24	Ben ve Okulum	4/24	4/24	3/18
Evimizde Hayat	7/19	9/26	8/19	Sağlığım ve Güvenliğim	4/24	4/24	3/18
Sağlıklı Hayat	7/19	7/20	5/12	Ailem ve Toplum	3/20	3/20	3/18
Güvenli Hayat	7/19	6/17	7/17	Yaşadığım Yer ve Ülkem	5/28	5/28	4/18
Ülkemizde Hayat	7/19	8/23	9/22	Doğa ve Çevre	4/24	4/24	4/18
Doğada Hayat	8/22	9/26	6/14	Bilim, Teknoloji ve Sanat	3/18	3/18	3/18
	-	-	-	Okul Temelli Planlama	0/6	0/6	0/5
Toplam:				Toplam:			
Kazanım/Süre	53/144	50/144	45/108	Kazanım/Süre	23/144	23/144	20/108

Tablo 7 incelendiğinde içerik kısmında da kavramsal olarak değişiklikler göze çarpmaktadır. Bu bağlamda 2018 HBDÖP’de ünite temelli bir anlayış söz konusu iken yeni programda ünite yerine öğrenme alanı kavramı kullanılmıştır. Bunun yanı sıra isimlerde de değişiklikler olmuştur. Özellikle “bilim, teknoloji ve toplum” ile “okul temelli planlama” başlıklarının içerik bağlamında yeni kavramlar ve başlıklar olduğu söylenebilir. Kazanım/öğrenme çıktısı bağlamında da niceliksel olarak değişiklikler görülmektedir. Ancak süre kapsamında programlar arasında bir farklılık yoktur.

3.5. Programlardaki Öğrenme-Öğretme Süreci ve Ölçme-Değerlendirme

Araştırmanın beşinci sorusu kapsamında 2018 ve 2024 HBDÖP’leri öğrenme-öğretme süreci ile ölçme ve değerlendirme kapsamında detaylı bir şekilde incelenmiştir. Elde edilen bulgular başlıklar halinde sunulmuştur.

3.5.1. Programlardaki Öğrenme-Öğretme Süreci

2018 ve 2024 HBDÖP’leri öğrenme ve öğretme süreci bağlamında detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu kapsamda 2018 HBDÖP’de öğrenme öğretme sürecinin nasıl olacağına dair ayrıntılı bir açıklama veya bölüm bulunmadığı belirlenmiştir. Ancak programın genelinde ve programın uygulanmasına yönelik hususlar kısmında amaç/kazanım temelinde konuların işleniş ve bunlara yönelik ölçme değerlendirmeden söz edilmektedir. Bu süreç içerisinde beceri, değer ve yetkinliklerin kazandırılması hedeflenmiştir. 2024 HBDÖP’de ise öğrenme-öğretme sürecine yönelik “öğrenme-öğretme yaşantıları başlığı” adı altında detaylı açıklamalara yer verilmiştir. Programda okul içi ve okul dışı öğrenme teknikleri, farklı öğrenme strateji, yöntem ve tekniklerin yanı sıra öğrencilerin farklı duyularına hitap edecek materyal ve etkinliklerin kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Bu kapsamda teknolojik materyaller ve dijital öğrenme ortamlarının kullanılması da önerilmektedir. Öğrenme ve öğretme süreciyle ilgili olarak 2024 HBDÖP’de “programın yapısı” kısmında da bu sürece dair detaylı bir örneklendirme yapılmıştır. Öğrenme-öğretme yaşantıları başlığı altında “temel kabuller, ön değerlendirme süreci, köprü kurma, öğrenme-öğretme uygulamaları” gibi başlıkları yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümün devamında “Farklılaştırma” başlığında bu süreci destekleyici detaylı açıklamalara yer verilmiştir.

3.5.2. Programlarda Ölçme-Değerlendirme

2018 ve 2024 HBDÖP’leri programlardaki ölçme-değerlendirme yaklaşımı bağlamında incelenerek karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda 2018 HBDÖP’de “ölçme-değerlendirme yaklaşımı”, 2024 HBDÖP’de ise “öğrenme kanıtları” başlığı altında bölümler yer almaktadır. 2018 HBDÖP’deki ölçme-değerlendirme başlığı altında ölçme ve değerlendirme sürecinin “herkese uygun”, “herkes için geçerli ve standart olmasının” insanın doğasına ters olduğu, bu sebeple ölçme ve değerlendirme sürecinde azami çeşitlilik ve esneklik anlayışıyla hareket edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra programda ölçme-değerlendirmede dikkat edilecek yedi ilke sıralanmıştır. 2024 HBDÖP’de ise öğrenme kanıtları başlığı altında ölçme-değerlendirmeye yönelik sürece dayalı, öğrenme eksikliklerinin tespiti ve telafi edilmesini temel alan bir yaklaşımın benimsendiği belirtilmiştir. Ayrıca kullanılacak yöntem, teknik materyallere ilişkin açıklama ve önerilerde bulunulmuştur. Programlardaki ölçme-değerlendirme yaklaşımına ilişkin diğer bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Programlarda ölçme-değerlendirmeye yönelik açıklama ve öneriler

2018 HBDÖP	2024 HBDÖP
*Program bileşenleri ile azami uyum sağlanmalı,	*Ölçme ve değerlendirme çalışmalarının, programın
*Program, ölçme değerlendirme de kesin bir sınır	tüm bileşenleri ile uyumlu hale getirilmeli,

<p>çizmez, ancak tercih edilen ölçme ve değerlendirme araç ve yönteminde, gereken teknik ve akademik standartlara uyulmalı,</p> <p>*Ölçme sonuçları bütünlük içinde ele alınmalı.</p> <p>*Bütün öğrenciler için genel geçer, tek tip bir ölçme ve değerlendirme yönteminden söz etmek uygun değildir.</p> <p>*Bilişsel ölçümler tek başına yeterli kabul edilemez.</p> <p>*Çok odaklı ölçme-değerlendirme esastır.</p> <p>*Bireylerin ölçme ve değerlendirmeye konu olan ilgi, tutum, değer ve başarı gibi özellikleri zamanla değişebilir.</p>	<p>*Süreç temelli yaklaşım,</p> <p>*Bireysel farklılıklar göz önüne alınmalı,</p> <p>*Duyuşsal ve bilişsel özellikler zamana göre değişim göstermektedir. Bu nedenle izlemeye dayalı durum belirleme yaklaşımı esas alınmalıdır.</p> <p>*Temel beceriler için farklı ölçme-değerlendirme yöntemleri önerilmiştir.</p> <p>*Psiko-sosyal ve fiziksel gelişime yönelik farklı teknikler önerilmiştir.</p> <p>*Broşür, poster, afiş ile sanal pano ve sunum gibi ürün odaklı ve dijital uygulamalar</p> <p>*Öz, akran ve grup değerlendirme formları,</p> <p>*Öğrenme alanlarının sonunda tüm öğrenme çıktılarına kapsayan izleme testlerinin kullanılması önerilmiştir</p>
---	---

Tablo 7 incelendiğinde iki programda da ölçme-değerlendirmede benimsenen yaklaşımların öğrenci merkezli olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra programlarda öğrenci özelliklerinin ve bireysel farklılıkların göz önünde bulundurulması gerektiği önerilmektedir. Programlar detaylı bir şekilde incelendiğinde iki programda da ölçme-değerlendirme uygulamaları noktasında farklı yöntem, teknik ve araçların kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Ancak 2024 HBDÖP’de kullanılması önerilen yöntem ve tekniklerle ilgili detaylı açıklama ve önerilerde bulunulmuştur.

4.Sonuç ve Öneriler

Yapılan program analizleri çerçevesinde 2018 ve 2024 HBDÖP’lerinin biçimsel olarak benzer ve farklı yönlerinin olduğu, 2024 programının daha geniş bir terminoloji ve içeriğe sahip olduğu görülmektedir. İki programda da “disiplinler arası yaklaşım, yapılandırıcılık, süreç odaklılık, öğrenci merkezlilik” gibi ortak özellikler söz konusudur. 2024 HBDÖP’de “EDE modeli, bütüncül yaklaşım, farklılaştırma, okul temelli planlama, okuryazarlıklar, eğilimler” gibi yeni özellikler söz konusudur.

Hayat Bilgisi dersinin özel amaçları iki programda da benzer özellikler göstermekle birlikte 2024 programında “ailenin önemi, milli bilinç, bilim ve sanatı önemseme” gibi özel amaçlar ön plana çıkmaktadır. 2018 programında 14; 2024 programında ise 16 özel amaç belirlenmiştir. Yeni programda “okula uyum, afet bilinci ve afetle yaşam, bilim ve sanat, sürdürülebilir çevre, çocuk hakları, Türkçeyi etkili ve güzel kullanma, trafik kurallarına uygun davranma, temel yaşam becerilerini geliştirme” gibi özel amaçlar eklenmiştir.

2018 HBDÖP’de “Ünite Temelli Yaklaşım” esas alınmıştır. Programda temel yaşam becerilerinin merkezde olduğu, genel amaçlar, değerler, kavramlar, ünite ve kazanımlardan oluşan bir yapı söz konusudur. 2024 HBDÖP’de ise öğrenme çıktıları, öğrenme kanutları, öğrenme-öğretme yaşantıları, EDE modeli, programları arası bileşenlerin merkezde olduğu; alan becerileri, kavramsal beceriler, eğilimler, sosyal-duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlıklar, disiplinler arası ilişkiler, beceriler arası ilişkiler, öğrenme çıktıları, süreç bileşenleri, içerik çerçevesi, farklılaştırma ve öğretmen yansıtımlarından oluşan döngüsel bir yapı söz konusudur.

2018 HBDÖP’de 1., 2. ve 3. sınıfta sırasıyla 53, 50 ve 45 kazanım olmak üzere toplamda 148 kazanım yer almaktadır. 2024 HBDÖP’de ise kazanım kavramı yerine öğrenme çıktısı ve süreç bileşenleri terimleri kullanılmıştır. Sınıf bazlı sırasıyla 23, 23, 20 öğrenme çıktısı ve 18, 41, 38 süreç bileşeni yer almaktadır. Programda toplamda 66 öğrenme çıktısı ve 97 süreç bileşeni mevcuttur. Her ne kadar 2024 HBDÖP’de kazanım/öğrenme çıktısı sayısında azalma görünse de öğrenme çıktılarına yönelik süreç bileşenleri de hesaplandığında benzer sayıda kazanım/öğrenme çıktısı/süreç bileşeninin yer aldığı söylenebilir.

2018 HBDÖP’de temel yaşam becerileri altında 23 beceriye yer verilmiştir. 2024 programında ise Öğretim Programları Ortak Metnine göre beceriler çerçevesi çizilmiş ve bu becerilere “kavramsal, alan, sosyal duygusal, eğilim, okuryazarlıklar” olmak üzere beş başlık altında yer verilmiştir. Bu noktada becerilerin geniş bir yelpazede ele alındığı ve öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı söylenebilir. Bunun yanısıra 2018 HBDÖP’de yer alan beceri ve yetkinlik temelli anlayış yeni programda da devam etmektedir.

2018 HBDÖP’de değerler bağlamında; “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” gibi on kök değere yer verilmiştir. 2024 HBDÖP’de ise 2024 programları ortak metnine göre belirlen EDE modeli benimsenmiş ve bu kapsamda “adalet, saygı ve sorumluluğun” temelde yer aldığı 20 değere yer verilmiştir. 2024 programında on kök değerden “öz denetim” dışındaki tüm değerler yer almaktadır. Bununla birlikte “özgürlük, aile bütünlüğü, duyarlılık, merhamet, estetik, temizlik, çalışkanlık, sağlıklı yaşam, mahremiyet, mütevizilik ve tasaarruf” gibi değerler programa eklenmiştir. Yeni programın değer temelli bir yaklaşımı da esas aldığı söylenebilir.

2018 HBDÖP’de öğrenme öğretme sürecine dair ayrıntılı bir açıklama bölümü ya da başlık yer almamaktadır. Ancak 2024 HBDÖP’de “Öğrenme-Öğretme Yaşantıları” bölümü altında temel “kabuller, ön değerlendirme süreci, köprü kurma, öğrenme öğretme uygulamaları” başlıkları yer almaktadır. Bununla birlikte bu bölümün devamında farklılaştırma başlığında da bu süreci destekleyici açıklamalar mevcuttur. Program metninin son sayfalarında ise öğrenme öğretme sürecine dair ayrıntılı örnekler sunulmuştur. Bu noktada yeni programın öğrenme öğretme süreci noktasında uygulayıcılara kolaylık sağlayacağı söylenebilir.

2018 HBDÖP’de “Öğretim Programlarında Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı” başlığı altında ölçme-değerlendirmeye yönelik açıklamalara ve ölçme-değerlendirme uygulamalarına yönelik yedi ilkeye yer verilmiştir. Bununla birlikte ölçme-değerlendirme uygulamalarının etkililiğini artırma noktasında öğretmene öncelik verildiği belirtilmektedir. Program, ölçme-değerlendirme uygulamalarında öğretmenlere esneklik tanınmasının yanı sıra öğretmenlerden özgünlük ve yaratıcılık da beklemektedir. 2024 HBDÖP’de ise ölçme-değerlendirmeyle ilgili olarak “Öğrenme Kanıtları” başlığı adı altında detaylı açıklamalara yer verilmiştir. Sürece dayalı, öğrenme eksikliklerinin tespiti ve telafi edilmesini temele alan, bireysel farklılıkları önemseyen bir yaklaşım benimsendiği belirtilmektedir. Bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanlarını da kapsayacak şekilde ölçme-değerlendirme etkinliklerinin yapılması önerilmektedir. Ayrıca uygulayıcılar için kullanabilecekleri ölçme-değerlendirme araç-gereç ve yöntemleri de sıralanmıştır. Bu bağlamda 2024 HBDÖP’ün ölçme-değerlendirmede kullanılacak araç-gereç ve yöntemler açısından önemli bir kılavuz olduğu ve önceki programa göre daha kapsamlı bilgiler içerdiği söylenebilir.

Arştırmanın sonuçları doğrultusunda şu önerilerde bulunulmuştur:

1. 2018 ve 2024 HBDÖP’leri karşılaştırıldığında 2024 HBDÖP’ün önceki programa göre derinleştirilmiş bir öğretim programı olduğu söylenebilir. Bu derinleştirmenin anlaşılabilmesi için nitelikli öğretmen eğitimleri (hizmet içi) verilmelidir. Bu eğitimler belirli periyotlarla tekrar edilmelidir.
2. Lisans düzeyinde öğretmen adaylarının HBDÖP’e yönelik farkındalık ve yeterliklerinin artırılması için eğitim fakültelerinde okutulan derslerde, yapılan uygulamalarda içerik güncellemesi yapılmalıdır. Hizmet öncesinden başlayarak programın detaylı bir tanıtımı yapılabilir.
3. Öğretmenlerin değişen ve derinleşen HBDÖP’ün bileşenleri hakkındaki, tutumları, farkındalıkları, yeterlikleri incelenebilir. Bu doğrultuda nitel, nicel ya da karma araştırmalar yapılabilir.

Etik onam: Bu çalışmada etik kurul onayı gerekli değildir.

Yazar Katkıları: Konsept: E.K., K.Ş. **Literatür Tarama:** E.K., K.Ş. **Tasarım:** E.K., K.Ş. **Veri toplama:** E.K., K.Ş. **Analiz ve yorum:** E.K., K.Ş. **Makale yazımı:** E.K., K.Ş. **Eleştirel incelenmesi:** E.K., K.Ş.

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal Destek: Finansal kaynaklar, katkı sağlayan kurum, kuruluş yoktur.

Not: Yapılan bu çalışma 18-24 Eylül 2024 tarihlerin Dicle Üniversitesinde yapılan INTERNATIONAL EDUCATION CONGRESS 2024’de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Kaynaklar

- Akinoğlu, O. (2002). Hayat bilgisi öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde (s.1-13)*. Pegem Akademi.
- Baysal, N. (2006). Hayat bilgisi öğretim. C. Öztürk (Ed.). *Hayat bilgisi: Toplumsal ve doğal yaşama bütüncül bir bakış içinde (ss.1-19)*. Pegem Akademi.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). *Hayat bilgisi öğretimi*. Nobel Yayın.
- Güleryüz, H. (2008). *Hayat bilgisi öğretimi ve programı*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Gültekin, M. (2015). Çocuğun yaşamından dünyaya açılan pencere: Hayat Bilgisi Öğretim Programı. M. Gültekin (Ed.). *Hayat Bilgisi Öğretimi içinde (ss. 15-42)*. Nobel Yayın.
- Kabapınar, Y. (2009). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi*. Maya Akademi.
- Kabapınar, Y. (2012). *Kuramdan uygulamaya Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi*. Pegem Akademi.
- Karabağ, G. (2009). Hayat bilgisi dersinin tarihçesi. B. Tay (Ed.). *Hayat bilgisi öğretimi içinde (s.1-19)*. Ankara: Maya Akademi.
- Köseoğlu, E. (2023). *Hayat Bilgisi dersinde öğrencilerin temel yaşam becerilerinin geliştirilmesine yönelik dijital öyküleme uygulamaları* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2009). *İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2018). *Hayat bilgisi öğretim programı*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2024a). *Hayat bilgisi öğretim programı (1, 2 ve 3. Sınıflar)*. <https://mufredat.meb.gov.tr/>
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2024b). *Öğretim programları ortak metin*. <https://mufredat.meb.gov.tr/>
- Sabancı, A. ve Şahin, A. (2005). Öğretmenin etkinlik odaklı hayat bilgisi öğretiminde sınıf yönetimi değişkenleri açısından değerlendirilmesi: bilen öğretmenden bulduran öğretmene doğru. *Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu içinde (s.382-393)*. Sim Matbaası
- Sağlam, H. İ. (2015). Toplum, birey ve doğaya bütüncül bakış: Hayat bilgisi. M. Gültekin (Ed.). *Hayat bilgisi öğretimi içinde (s.1-14)*. Nobel Yayın.
- Sönmez, V. (2010). *Hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen kılavuzu: Yeni programa göre düzenlenmiş ders planı örnekleri*. Anı Yayıncılık
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F.G. (2011). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, Ç. (2015). Verilerin analizi. (Ed. R.Y. Kınal), *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde (183- 217)*. Ankara: Nobel Yayın.
- Şimşek, S. (2014). Geçmişten günümüze hayat bilgisi. S. Şimşek (Ed.), *Hayat Bilgisi Öğretimi içinde, (s.3-26)*. Anı Yayıncılık.
- Tay, B. ve Yıldırım, K. (2013). Bilgisayar destekli öğretimin hayat bilgisi öğretimi dersinde başarıya etkisi ve yönetime ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(1)*, 84-110.
- Türer, C. (1992). Hayat Bilgisi dersinin önemi ve öğretim şekli. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*, 259-262.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık